

Եթե մենք տպենք գծի տակ, բա-
նասիրականի բաժնում մի յո-
գուած, որ աստիկ կը գտնուի թիւ-
քային, — այդ չէ կարող փաստել
մեր անուան դա խմբագրական
յոգուած չէ: Եւ վերջապէս թող
մասնաւոր անձինքների կողմից
յայտնվեն մեր լրագրում մեր
մտքերին հակառակ մտքեր, — մենք
շատ ուրախ ենք և հիւրասիրու-
թիւն կը տանք նրանց գրվածնե-
րին մեր էջերի մէջ:

Միայն մենք երկու բան եր-
բէք չենք համբերի՝ նախ որ մեր
տանը մեզ հայհոյեն, և եր-
կորդ որ այնքան անազնիւ լինեն,
որ ի չար գործ դնեն մեր հա-
ւատարմութիւնը և մտցնեն
մեր լրագրի մէջ, առանց որ մենք
իմանայինք, մի առաջնորդող յո-
գուած որ ընդգէմ լինէր մեր ուղ-
ղութեանը....

Մենք մեր ձեռքը գնելով մեր
խղճմունքի վրա, կարող ենք հաս-
տատ ասել որ խմբագրական
յոգուածներում մենք ոչ մի ան-
գամ չենք հակառակել մեզ մեր
լրագրի վեց տարվայ ընթացքում:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՐՁԱԼ ԵՐԿՈՒ ԽՕՍԻՐ «ՕԵՅՈՐԻ»
ԼԻԱԳՐԻ ՄԱՍԻՆ:

Կուզենայինք երկու խօսք ասել «ՕԵՅՈՐԻ»
լրագրի հիմնադր լեզուագիտութեան և այդ
լրագրի ուրիշ լեզուներից ուսուցիչ թարգ-

մի հայոց լրագիր, — որովհետեւ հայոց լեզուի գե-
ղան մեծ մասամբ պատկանում է ծառայողնե-
րի, պաշտօնեաների դասին... այդ է պատճառը
որ նրանք կազմում են ձեռք և ոչ թէ մեր բաժա-
նորդների մեծ մասը: Եւ եթէ մինչև անգամ այդ
լեզուի գեղան հայերեն իմանալ, նա երբէք
չէր ստանայ հայոց լրագիր, ոչ թէ այն պատ-
ճառով որ նրա մտաւոր պահանջները
շատ լայն են (և այդ պահանջներին մենք մեր
փոքրիկ ուսումնով ի հարկէ լուծ տալ չենք կա-
րող, իսկ պարսկերէն չի կարողանալ, իսկ պարսկերէն
հարկէ հանձարներ լինելով կարող են բաւականացնել մեր լեզուի գեղանայի
պահանջները, այլ այն պատճառով որ մի կող-
մից մի հայ բարձր ուսում ստացած պաշտօ-
նեայի և նրա ընտանիքի համար, որ բաղկացած
է ինտելիտների մէջ ուսում աւարտած կրթված
հայ կնոջից, Մարտիկ պանթոնում կրթվող օրի-
նորդներից, և գիմնազիաներում ուսում առնող
երիտասարդներից՝ հայերէն կարողալ ի հարկէ ա-
մօթ է, կամ գոնէ malvais ton... իսկ միւս կող-
մից որ խնդրի վրա այդ մեր չըջնան համար գործ-
նական կէտից նայելով, ուստաց լեզուն հայ է
ապիւս, իսկ հայոց լեզուն հայ չէ ապիւս....

Հա, մի բան մտաւայ ասել: Երեկ նոյնպէս
«ՕԵՅՈՐԻ» խմբագրութեան էլ (որի անդամնե-
րին նա այն ժամանակ որպէս մասնաւոր ան-
ձինքներին էլ չէր ճանաչում) պարտական է
«Մշակի» խմբագրի, որ դեռ գերմանական ու-
սանող ժամանակ գիտամբ գնաց Վիեննա և
վենեցիա որ հայերէն սովորի: Հայերն Միտ-
թարեանները երեկ այն ժամանակ յիշում են
ինչպէս Գրիգոր Արծրունի ասում էր թէ պէտք
է հայոց լրագիր հրատարակել և երեկ չեն յիշում
որ նա ասէր թէ պարտական է այդ մտքով պ. պ.

մաներու երեկին ընդունակութեան վրա: Չը
գիտենք արդեօք գիտամբ են խմբագրանե-
լ մեր լրագրի № 17-ի առաջնորդող յոյուածը
այն անձունի լեզուով, թէ որովհետեւ ամ-
բողջ խմբագրութեան մէջ ոչ ոք հայերէն չը
գիտէ և ամենից լաւ հայերէն գիտողը երեկ
պ. Իզմայլովն է... Այնպէս որ կարելի է այս-
տեղ նմանվելով Գոգոլի Սթրանկիլէի խօսքերին,
ասել «ՕԵՅՈՐԻ» լրագրի խմբագրութեան մէջ
ոչ ոք չը գիտէ հայերէն, միակ մարդ որ գի-
տէ հայերէն, պ. Իզմայլովն է, և նա էլ բո-
լորովին չը գիտէ հայերէն: Չը գիտենք, ինչ
է պատճառը, բայց գիտենք միայն որ թարգ-
մանութիւնը շատ անձունի է:

Ինչ և իցէ «ՕԵՅՈՐԻ» լրագրի խմբագրանու-
թիւնը նման է մի քանի կիսակիրթ ուս-
ների Ֆրանսիերէն խօսելուն: Մի ուսուցիչ,
օրինակ ուղղում էր ասել «Каждый день топ-
лю свой домъ, а онъ все же сыръ» և այդ
պարբերութիւնը խմբագրանց այսպէս «Cha-
que jour je tape ma maison, mais elle
est toujours fromage»

Իս բոլորովին «ՕԵՅՈՐԻ» լրագրի խմբագրա-
նութիւններին նման է:

Եթէ դուք կարծում էք որ հայերէնը կո-
պիտ, կոշտ, վայրենի է, — փորձե՛ք գերմա-
ներէնից, որ շատ դարձաւ և ուսուցիչից
շատ բարձր լեզու է, բառ առ բառ թարգ-
մանել ուսուցիչ լեզուով և կը տեսնէք թէ
ինչ յիմարութիւն կը դուրս գայ: Բառ առ
բառ ոչ մի լեզուից չէ կարելի թարգմանել:

Ահա ձեզ օրինակ: Գերմաներէն ասում են
«Er ist ausser sich von Wuth», բայց միթէ
ուսուցիչն կարելի է ասել «онъ есть внѣ себя
отъ бѣшенства»

Այդպէս էլ ձեր խմբագրանութիւնը: Մենք
ասում էինք «Հայը միշտ կատաղած է լինում
երբ...» և այն, իսկ դուք խմբագրանում էք՝
«армянинъ всегда бываетъ свирѣпъ, ког-
да...» և այն:

Բայց եթէ «ՕԵՅՈՐԻ» լրագիրը, այդ քա-
ղաքակրթեալ և քաղաքակրթից, այդ մեզ
լուսաւորող թերթը գիտամբ վատ թարգ-
մանելով մեր թերթից ուղեցիլ է այդպիսով
ծաղրել կամ հայոց լեզու, կամ գոնէ մեզ
ուղեցիլ է ցոյց տալ որքան կոշտ և կոպիտ
է մեր լեզուն, որքան վայրենի է և անընդու-

Նիկոլաձէին և Նիկոլայովին (որոնց գոյութեան մա-
սին նա, այն ժամանակ տեղեկութիւն էլ չուներ):

Գիտէ՛ք ինչին նման է պ. Նիկոլաձէին յանդի-
նութիւնը (գիցող թէ նա յորդորում էր «Մշակի»
խմբագրին հրատարակել իր թերթը) — պ. Նի-
կոլաձէին վարմունքը նման է հետեւեալ յանդի-
նութեանը:

Ինչպէս իմ ծանօթ կանանցից մինը ծնել է,
ես գալիս եմ նրա տունը որ շնորհաւորեմ նրան
և տեսնում եմ թէ նա բերել է մի առողջ աղայ:

— Այդ դուք ինձ, իմ ինքնատիպին էք պար-
տական, տիկին, որ բերել էք այդ տեսակ ա-
ռողջ երեխայ, ասում եմ ես:

— Ինչպէս թէ ձեզ եմ պարտական, պարոն,
ասում է իմ ծանօթ տիկինը չփոխված և երեկ
ինձ դիմ համարելով:

— Այո, պատասխանում եմ ես ասում կերպով,
որովհետեւ ես եմ ձեզ խորհուրդ տուել, դեռ երբ
օրիորդ էիք, պատկիւն ձեր ազգական ամուսնու
հետ:

— Այդպէս իմ լինի դատել, շատ իրաւացի
կերպով պատասխանում է ինձ կինը: Գուք դա-
տում էք բոլորովին այնպէս երեխայական կեր-
պով, ինչպէս «ՕԵՅՈՐԻ» լրագիրը դատում է
«Մշակի» մասին: Ճշմարիտ է, դուք ինձ խոր-
հուրդ տուիք իմ ազգական ամուսնու հետ պատկ-
վելու, բայց դա իմ կազմուածքից էր կախված
առողջ կամ հիւանդ երեխայ ծնելու... և ոչ թէ
ձեր ինքն իրաւովից....

Այս օրերս անցնելով փողոցում ինձ պատա-
հեց լսել մի փոքրիկ աղայի բերանից, որ ծա-
խում էր տեղական լրագիրները, մի ի հարկէ ան-

նակ է նա հասցնել մարդուն քաղաքակրթու-
թեան այն բարձր աստիճանին որին հասել են
«ՕԵՅՈՐԻ»-ի հանձարեղ խմբագիրները, —
այն ժամանակ մեզ մնում է միայն խնդրել
«ՕԵՅՈՐԻ»-ի պատուելի խմբագիրներին ընդու-
նել մեր ամենախորին զգվածքը և արհամար-
հանքը:

Գ. Ա.

«ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԹԵՐԹ»

ԱՄՍՍԱԳԻՐ

Յայտնի իրողութիւն է, որ մեր մէջ ու-
սումնարանի գործը վերջին տարիները շատ
առաջ է գնում: Ժողովուրդը հասկացել է
ուսման կարեւորութիւնը, ուսումնարանները
բազմանում են, հրատարակվում են դասա-
գրքեր, իսկ մեր պարբերական թերթերը մեծ
մասամբ լեզն են ուսումնարանի վերաբերեալ
յոյուածներով:

Բայց այդ բոլորը հատուկապէս, ցրված
այստեղ—այնտեղ, չունի միութիւն, ներքին
կապ: Մեր ուսումնարանի ներկայ դրութեան
մասին ճիշտ գաղափար կազմել ցանկացողը
շատ դժուար դրութեան մէջ է գտնվում,
որովհետեւ նա ասիական է գտնվում թեր-
թերի մէջ հրատարակված հատուկապէս տե-
ղեկութիւններից եղանակաւորութիւններ կազմել:
Նոյնպէս և մանկավարժութեան ասպարիզել
մէջ՝ լուսաւորեալ երկրներում եղած նորու-
թիւններին և բարեկարգութիւններին ծա-
նօթանալ կամեցողը դարձեալ նոյն դրութեան
մէջն է, գուցէ թէ շատ անգամ աւելի դժ-
ուար, որովհետեւ մեր գրականութիւնը նիւթ
չը մատակարարելով դրա մասին, պէտք է
գիմել օտար գրականութեան, որ ամենին
և ամեն տեղ գիւրին չէ: Վերջինս արդէն
պահանջում է բաւականին նիւթական մի-
ջոցներ:

Բայց դրանից ուսումնարանի կեանքի մէջ
գործնականապէս պատահում են մեծ դժուար-
ութիւններ: — Եղջ են տեսնում դասագր-
քեր, որոնք թէ և արժանի չեն ամենայնա՛ր
կրթականի, բայց անուամենայնիւ գործ են
գրվում տարիներով: Նոր մանկավարժական
մտքեր և կարգեր (որոնք իբրեւ անհիշելի

գիտակցական, բայց շատ աջողած սրամտու-
թիւն: Տղան լրագիրներին անունները տալով և
երեկ չը կարողանալով НОВЫЙ «ՕԵՅՈՐԻ» խօսքը
արտասանել, կանչում էր՝ НОВИ «ՕԵՅՈՐ»...
Այդ փոքրիկ աղան չէր գիտէ որ անգլիական
կերպով ամենատեղի կրթակի էր արել պ. Նի-
կոլաձէին թերթի մասին... Պարոններ անկողնու-
սաւորիչներ, նոր յայտնված հանձարներ, դուք
չափից դուրս աղ աչ էք, չափից դուրս անյաղ
ախորժակ ունէք, իսկ որ արժօքներ էք...

Բայց բաւական է արդէն «ՕԵՅՈՐԻ» թերթի
մասին խօսելու:

Ընթերցողին էլ երեկ զգվեց:

Մեր տեղական լրագրութեան վրա խօսելով
ես յիշեցի մի անցք որ շատ լաւ նկարագրում
է մեր հայոց լեզուի զգուշացումը: Մեր ծանօթ
պարոններից մինը գիտում է իր ծանօթներից մի-
նին ասելով «Ինչի չէք գրվում «Մշակին»»

— Ինձ ոչ ոք չէ առաջարկել այդ լրագրին բա-
ժանորդ գրվելու, պատասխանում է պարոնը:

— Միթէ ձեզ առաջարկում են գրվել «Тифл.
Вѣстн.», կամ «Кавказъ» լրագիրներին, միթէ
դուք ինքներդ չէք գրվում...:

— Այդ ուրիշ բան է: Բայց էս չէի կարծում
որ Արծրունին իմ տաս բուրջ հարկաւոր են,
եթէ ոչ ես նրան կը տայի....

Տեսնում էք ընթերցող, ինչպէս գեղեցիկ պա-
տասխան: Ռուսաց լրագրին կարելի է գրվել կա-
մաւոր կերպով, իսկ հայոց լրագրին գրվում են
միայն ինչպէս բարե գործ ա կ ա ն նպատակով
մի որ և է ստորագրութեանն են, գրվում...
Ողորմութիւն են տալիս... Ահա մեր ինտելի-
գէնցիկան, անհ նրա դատողութիւնը....

Այժմ նրա խելքի վրա ինքներդ գտնեցէք...

Ճշմարտութիւններ ընդունված են կրթեալ
աղբերի մէջ՝ մտցնելիս, թարմ երիտասարդին
հանդիպում են հին նախապաշարմունքներ,
որոնց դէմ մտքատեղով, անպաշտպան գրակա-
նութեան կողմից, այդ օգտակար ոյժը շատ
անգամ վճարվում է և թուլանում:

Գարձեալ. անհեղ և անհոգ և մեր հմուտ
և փորձված ուսուցիչների դիտողութիւնները,
չունենալով սեփական օրդան, նոքա չեն կա-
րողանում իրանց դառն փորձերով ձեռք բե-
րած դիտողութիւնները արձանագրել իբրեւ
ժողովրդութիւն իրանց յաջորդներին՝ որպէս
զե նոր եկողը շարունակել նախորդի գործը
և ոչ թէ նորից սկսել:

Կամենալով նպատակ մեր կողմից այդ խն-
դիրներին, որոնք են նախ միութիւն տալ
գրականութեան մէջ յայտնված, բայց ցրված,
մանկավարժական մտքերին և իրողութիւն-
ներին, երկրորդ՝ դիտողութիւն տալ հեշտ
միջոցով ծանօթանալ կրթեալ աղբերի մէջ
ընդունված մանկավարժական նորութիւննե-
րին, երկրորդ՝ քննութեան ենթարկել դա-
սագրքեր, ձեռնարկներ և մեր մէջ ընդունված
մէթոդները, և չորրորդ՝ միջոց տալ մեր
ուսուցիչներին իրանց փորձերը և դիտողու-
թիւնները յայտնել յոգուած և ի գիտութիւն
ընդհանուրի, — մենք որոշեցինք հրատարակել
«Մանկավարժական Թերթը» հետեւեալ պրո-
գրամայով:

Ա. Կարողական խնդրի և ազգային դաս-
տիարակութեան վերաբերեալ առաջնոր-
դող յոյուածներ: Կարողական գործի
ներկայ դրութիւնը մեր մէջ՝ Սկզբնական
ուսումնարանների տղայոց և օրիորդաց: Ման-
կավարժական բովանդակութիւն ունեցող յո-
յուածներ:

Բ. Ուսումնարաններին վերաբերեալ տն օ-
րէն ու թիւնները կառավարութեան և
զանազան վարչութիւնների կողմից:

Գ. Մատենախօսութիւն և կրթութի-
ւա դասական գրեանք և մանկավարժական
շարագրութիւններին:

Դ. Երեկին մանկավարժների կենսագրու-
թիւնները և մանկավարժութեան պատմու-
թեան վերաբերեալ յոյուածներ:

Ե. Այլ և այլ է: — Թ լ թ ա կ ջ ու
թիւններ: Մանկավարժական ընկերու-

Իսկ գաւառներում ինչ են անում...
Ինչուք Գաւառում, Երեւանում, կամ
Արմաւիրում մի որ և է Պետրոս իմանում է
թէ Պ զ ո ղ ո ռ Թիֆլիսից «Մշակը» բերել է տունը:
Նա այնքան և գուցէ աւելի շատ միջոցներ ունի
քան թէ Պ զ ո ղ ո ռ, նա աստիկ ցանկանում է
«Մշակը» կարգալ, բայց չէ ուղղում տարեկան
10 բուրջ տալ (իսկ յիշում է, հարկւրն էլ կը
տայ իր քէֆի համար, իր սիրտհոն, կամ չապ-
լութեան մի որ և է աւարկայի համար), Ուրեմն
ինչ է անում մեր Պետրոսը... Նա գնում է փօստը,
երբ գիտէ թէ լրագիրները ստացվում են և գո-
ղանում է պատահանից «Մշակի» համարները...
Ահա հայի գեղեցիկ յատկութիւններից մինը...

Բայց գուցէ հայը այդ անում է, որովհետեւ
զգում է որ շուտով այնքան հայոց թերթեր, լրա-
գրիչներ և ամսագիրներ կը լինեն, որ էլ մի-
ջոց չենք ունենալ բոլորը ստանալ: Գարձեալ մի
նոր հայոց ամսագիր պէտք է շուտով հրատա-
րակվի «Մանկավարժական» անունով:

Արդեօք մանկավարժութիւն բառով պ.
Տէր-Յովհաննիսեանց փոքրերի, թէ մեծերի դաս-
տիարակութիւն է հասկանում: Մենք կարծում
ենք որ միջ լրագրական մեծերին պէտք է
կրթել... սկսած պ. պ. մանկավարժներից:

Մեր ազգի պէս մի ազգ, որ ապրում է և զար-
գանում է առանց դաստիարակութեան և առանց
կրթութեան, կարծեմ ուրիշ ազգ չը կայ աշխար-
հիս երեսին:

Ինչ թէ շատ ուսում ստանալուց յետոյ հայը
դուրս է գալիս դպրոցից և այնուհետեւ ամբողջ
կեանքի մէջ է ոչ մի տեսակ բարոյական ազ-
դեցութեանը չէ ենթարկվում: Նա ոչ եկեղե-
ցում քարոզիչը է լուծում, որոնք, եթէ ունենա-
լինք ընդունակ եկեղեցականներ, բաւական մը-

Թիւնները, խորհուրդները և ժողովները օրագրութիւնները:

Ձ. Յ ա յ ա ր ա ր օ լ թ ի լ ի ն ի ր մասնադրութեան և առ հասարակ ուսումնական գործին վերաբերեալ:

Այս գործի մէջ մեզ ընկեր և մշտական աշխատակից կը լինի պ. Յովհաննէս Չիգիանեան, տեսուչ Յովհաննէս օրիորդաց ուսումնարանի: Կաշխատակցին մեզ նոյնպէս մեր ուսումնարանական գործի մէջ յայտնի փորձառու գործող անձինք: Տարեկան 12 դրոշմ, իւրաքանչիւր 4-6 թերթ (64—96 էր.): Տարեկան գինն է 6 ռուբլ ամենայն տեղ: Առաջին գրքերը դուրս կը գալ տարւոյս ապրիլ ամսին:

Խմբագրութեան հասցէն՝ Тифлисть. Редакция Армянскаго журнала „Педагогическій Листокъ“. Сололаки, Садовая улица, д. № 42.

Քաղաքիս մէջ ստորագրել կարելի է պ. Ն. Մատուրեանի խմբագրութեան «Բժշկական փողով» և պ. Ձ. Գրիգորեանի գրաւմանականացում:

Խմբագիր Յակոբ Տէր-Յովհաննիսեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Գերմանիայում ազատական և պահպանողական կուսակցութիւնները միացած են աւրելեան հարցի վերաբերութեամբ: Գերմանիան ոչ—պաշտօնապէս յայտնել է աւստրո-ունգարական կառավարութեան, Վիեննայից գրված թղթակցութիւններին նայելով, թէ գերմանական շահերը ուղղակի վտանգ չունեն արեւելեան հարցի մէջ, ուրեմն և Գերմանիան շատ չի վերջովի գրա պատճառով: Հեռագիրը արդէն տեղեկացրեց մեզ որ Բիսմարկ իշխանը պարզամտեամբ խօսած ձառի մէջ ասել է թէ ինքն յոյս չունէ որ եւրոպական պատերազմ բացվի արեւելեան հարցի համար: Այդ յուսով և իր շահերին վտանգ չը տեսնելով, Գերմանիան խաղաղ և հանգարտ գրութեան մէջ է: Գերմանիայի դաշնակցական խորհրդարանում վիճարկութիւն է բացվել կանցլէրի

տաճել կը տային մեզ, կենտրոնացնել կը տային մեզ մեր մտքերը: Ոչ լրագիր, զէրք, ամսագիր, բրոշյուր և կարգում, ոչ դասախոսութիւններ է լսում... Վերջապէս ուսումնարանից դուրս դաւաճ յետոյ հայի մտաւոր և բարոյական կրթութեան զարգացման ընթացքը դադարում է... այնուհետեւ նրա ամբողջ ուշադրութիւնը նուիրված է այն բանին որ փող վաստակի, հարստանայ:

Եւ կարծում էք այդ պատահում է միմիան տարրական ուսում ստացած հայի հետ,—ոչ, և միջնակարգ դպրոցներին և բարձրագոյն ուսումնարաններինց աւարտածներին, ուսանողներին, կանգիդատներին, մագիստրներին, դոկտորներին մեծ մասն էլ այդպէս են: Հէջը որ այդ տեսակ ուսում առած հայը կարողանում է ձեռք բերել մի պաշտօն, որտեղ կարելի է փող դրել հաշուել,—նա իսկայն դառնում է անտարբեր դէպի ամեն բան, բարոյապէս և մտաւորապէս ընկնում է... Համալսարանում նրա ունեցած բարոյական բարձր գաղափարները, ուրուականի պէս անհետանում են, և նա ոչ թէ միայն անտարբեր կերպով բայց և ցինիկական, կեղտօտ, ծաղրական կերպով սկսում է վերաբերվել դէպի ամեն բարձր, սուրբ, պաշտելի գաղափարներ, դէպի ազգութիւնը, մայրենի լեզուն, դէպի ազգային գրականութիւնը, ազգային զարգացումը...

Այդ տեսակ բարձր ուսում ստացած, փող հաշուող հայը բոլորովին մոռանում է թէ ինքն հայ է, և յիշում է այդ բանը պատահաբար, երբ հանդիպում է կամ մի հայ խմբագրին, կամ մի ուսուցչին:

—Ի՞նչ է անում լրագիրը, հարցնում է նա հեփնական ծայրամով հայ խմբագրից, ինչ է անում հայոց աւլտ օնօմի ան, աւելացնում է նա ցինիկական ձևով...

—Չը գիտեմ, պատասխանում է խմբագիրը,

տեղապահներ զննու համար առաջարկված օրէնքի վրա: Այդ կարեւոր վիճարկութեան մասնակցում էին Բախարայի, Սաքսօնիայի և Վիրտեմբերգի առաջին մինիստրները: Այս երկրորդական տեղութիւնները չեն ուզում որ կայսերութեան կանցլէրի տեղապահներ լինեն որպէս զե իրանց և կայսերութեան մէջ նոր միջնորդներ չաւելանան: Դրա համար աշխատում են որ այդ առաջարկված նոր օրէնքը չը հաստատվի կամ գոնէ փոփոխված ընդունվի: Ուշադրութեան արժանի է այս կետը որ տեղապահ մինիստրները կը լինեն Պրուսիայի մինիստրներ, ուրեմն ասելն պրուսական քան թէ դաշնակցական շահեր պաշտպանողներ:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—Վիեննայի «Politische Correspondenz» լրագիրը հետեւեալ նամակը ստացաւ Վարսից յունվարի 6-ին (18-ին): Վարս տիրույց յետոյ, մեր քաղաքի տեսքը շատ փոխկերպարւում է Վիեննայի նորից բացվեցան, վաճառատնոցները նորից կենդանութիւն ստացան, փողոցներին ցելեր մաքրվեցաւ, և քաղաքի մէջ նորից կենդանութեան նշույլ է երևում: Հարկաւոր է յիշել այստեղ որ թիւրք ազգաբնակչութեան երկրորդ բոլորովին փախուցեցաւ: Վ. Պոլսից պաշտօնական կերպով հաղորդել էին մասնատակաւններին որ Եփեսոսները պատերազմում են ոչ թէ սուլթանի և նրա կայսերութեան դէմ, այլ նրանք կուտւն են խալիֆաների յաջորդի և նրանց հաւատի դէմ: Այժմ երբ եւսաներ տիրեցին այս քաղաքին, այստեղի մեջլիսները խօշմանք իրանց սկանչներին չէին հաւատում, երբ եւսաներ իրաւունք տուեցին նրանց կառաքել ինչպէս առաջ իրանց կրօնական պարտաւորութիւնները: Ռուսաց զենեւաները շատ դժուարութեամբ կարողացան հաւատացնել նրանց, որ ամենքը ազատ են իրանց կրօնական պարտաւորութիւնները կատարել, որից յետոյ մասնատակաւններին մուէժները համարձակութիւն ստացան բարձրանալ մեջլիսների մինիստրներին վրա և կանչել ուղղափառներին մեջլիսներում: Ռուսները շատ քաղցր կերպով են վարվում մասնատակաւններին հետ և զբաղւում կամենում են ցոյց տալ նրանց թէ ինչքան դանդաղութիւն կայ ուսում և թիւրք կառավարութիւնների մէջ: Մեծ խնամք փոխարքայի կարողութեամբ իրանց պաշտօնների մէջ թողվեցան Վարսի մէջ գտնվող բոլոր մասնատակաւն պաշտօնատարները և նոյնպէս իրաւունք տրվեցաւ նրանցից արժանաւորներին ուսուցիչ պետական ծառայութեան մէջ մտնել, առանց խտրութիւն դնելու: Կրօնի և ազգութեան մէջ: Եւ արդարեւ մօտ 24 մասնատակաւններ մասամբ կադիներ նշանակվեցան և մասամբ ուրիշ բարձր պաշտօններ ստացան: Ռուսաց կառավարութիւնը այն աստիճան ներդաշնակ կերպով է վարվում մասնատակաւնների հետ, որ մի քանի թիւրք աստիճանատարներին կանչեց երբ խոչընդոտ ներկայացրին կառավարութեան, որ այնքան ուժիկ նշանակեն իրանց մարդկերանց որքան ստանում էին Բ. Վրենց, կառավարութիւնը ընդունեց նրանց

կամ լրագիր աշխատակիցը, դու ասելի լաւ պէտք է խմանա, դու խօ ընկերացող ես...

—Չէ, ես չեմ կարդում...
—Ուրեմն ինչի ես հարցնում:
—Նոյնպէս և ուսուցչին պատահելու ժամանակ:
—Ի՞նչ են անում ձեր ուսումնարանները:
Եւ այդ ձեր բառը արտասանում է ինքն հայ մարդը... բարձր ուսում ստացած հայ մարդը...

Այն, հայոց լրագրութիւնը ծաղկում է: Մինչև անգամ մարդը շատ անգամ մոռանում է թէ կայ աշխարհիս երեւին օրինակ «Փորձ» կամ «Հայկական Աշխարհ», բայց յանկարծ այդ տեսակ հանդիսի մի տեսակի դալիս է... Որինակ փետրվար ամսին 14-ին, 1878 թիւն ստանում էք «Հայկական Աշխարհ» ամսագրի 1877 թիւի հոկտեմբերի, նոյեմբերի և դեկտեմբերի տեսակները: Մենք բոլորովին մոռացած էինք որ առհասարակ «Հայկական Աշխարհ» և նրա խմբագիր, պարոն հայր խորէն Ստեփանէ, կան աշխարհիս երեւին, բայց նրանք, այսինքն «Հայկական Աշխարհ» և պ. Ստեփանէն, մեզ չեն մոռացել, այլ օրինաւոր կերպով յիշում են մեզ իրանց հոկտեմբեր, նոյեմբեր և դեկտեմբեր ամիսների տեսակներին մէջ... Դժբախտաբար, չէինք սպասում

Թողնենք մեր լրագրութիւնը և տեսնենք ինչ է կատարվում մեր հասարակութեան և հասարակական կեանքի մէջ:

Այս ձեռնարկ պէս անշարժ, մեռած ձևեր, դեռ չենք տեսել: Ամենքը զբաղված են պատմաբանով: Բազմաթիւ զոհեր ընկնում են այնտեղ, հեռու մեզանից, պատերազմական դաշու վրա, որը գնտակից, որը հիւանդութիւնից: Դատերը, կարծես նախանձկով նրանց, մոռնում են իրանց տան մէջ հանգիստ նստած ժամանակ: Ոչ մի

խոչընդոտ: Ռուսների այսպիսի վարմունքը գրաւում է, ի հարկէ, տեղական մասնատակաւն ազգաբնակչութեան համակրութիւնը: Բացի սրանից Ռուսաստանը ամեն միջոց գործ է դնում թեթևացնել որքան կարելի է տեղական ազգաբնակչութեան ծանր գրութիւնը: Ռուսաց զորքերը տեղաւորված են ոչ թէ միայն ամրութիւնների և նախկին թիւրքաց զօրանոցների մէջ, այլ և վեց գունդ տեղաված էին բնակեցնել մասնատարներում, քաղաքում և նրա շրջակայներում: Խիստ ցուրտ և այստեղ մի քանի շաբաթ ծածկված խոր ձիւնը, թող չեն տալիս որ զորքերին վրաններում բնակեցնեն: Բացի սրանից այստեղի հիւանդանոցներից հեռացրին տիֆով հիւանդներին, որոնց թիւը հասնում է 2,400 և ուղարկեցին նրանց ժողով տեղեր: Դատ անեւ որ հիւանդներին էին ընդունում, կեղտոտութեան պատճառով փակվեցան, իսկ ինչ վերաբերում է այս տեղի քրիստոնեաներին, որոնք մեծ մասամբ հայերից և յոյներից են բաղկացած, կատարելապէս կենդանանում են նոր կառավարութեան տակ: Հայերը, որ առհասարակ հարուստ մարդիկ են, իրանց սովորական աշխատանքներում սկսեցին նորոգել իրանց տները և հայոց թաղում այնպիսի մեծ գործունէութիւն է նկատվում, որ լաւ տպավորութիւն է գործում մարդու վրա: Մինչև անգամ 12 մարդաբէնի անտնով հին եկեղեցին, որ մի քանի դար չէր նորոգված, այժմ հիմքից նորոգում են: Իսկ ինքն ուսուցիչ աստիճանատարների կեանքը այստեղ անտանելի է: Կենսաբան միակերպ է, և ոչ մի ժամանակ անցկացնելու տեղ չը կայ: Մասնատակաւնների հետ յարաբերութիւն ունենալ անկարելի է, հայերն էլ թիւրքաց կառավարութեան բռնաւորական լծի տակ գտնվելով, սովորել են փաթ կեանք վարել: Այս դէպքում ամենքը էլ չնորսակալ են գնեւորաւորներում լօրիս—Միլիթարից, որ թող առեւց պատիճանատարների կողմից հիմնելը: Երբորումի մօտ գտնվող զորաբանակից տխուր լուրեր են ստացվում այստեղ, առում են գնեւորաւոր Վեյմարի զորքի մէջ տարածված է սատիկ տիֆ: Եթէ որ եղանակ չուտայ չի փոխվի, զորքը այդ տարափոխիկ հիւանդութիւնից ծանր կորուստների կուհնանայ: Մինչև այսօր հիւանդների թիւը հասաւ 18% բոլոր զորքի:

ՄԵՇԱԿԻ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱՊԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

10հոտ, 12/24 փետրվարի: Բէյութի հեռագրական ընկերութեանը հաղորդում են Վ. Պոլսից 9/21 փետրվարից որ հաշտութեան նոր պայմանները հեռեւալ գլխաւոր կետերից են բաղկանում: Բոլորայի մէջ կը մտնեն մի կողմից Դունայ գետի և Բալկանների մէջ գտնվող բոլոր երկրները, բացի Կորսովայից, միւս կողմից Սև ծովի և Սերբիայի մէջ գտնվող երկրները, նրանց հետ և Մօրիցի ամբողջ ձորի տարածութիւնը, բացի Ալբանիայից: Ուրեմն Բոլորայի մէջ կը պարունակվին նոյնպէս Սօֆիա և Ֆիլիպպոս քաղաքները: Անունի բոլորացի-

տարի չէիք կարող թիֆլիսի փողոցներում այդքան շատ սղաւորներ պատահել, որքան ներկայ տարին:

Ամեն բան դադարել է: Այս տարի թիֆլիսում չը կայ ոտովորական կեանք, այս ձմեռը անցաւ առանց տղիքական կիցներտնների, առանց հրապարակական դասախոսութիւնների...

Ամենից շատ կեանք կար Արուեստաւորների ընկերութեան մէջ, այդ ընկերութեան ղեկավար պարահանդէսների ժամանակ: Իտալական օպերան, որ այս ձմեռը անցնում է իր վերջին օրը ոչ ոք չէ թիֆլիսում, այնքան անհամ էր, այս տարի, որ կարծես զլտմամբ ուղում էր զգացնել ամենքին, որ էլ միւս տարի չը պահանջենք օպերա: Օպերայի ամենաուղեղաւոր տեղերում մենք ամենքս ծիծաղում էինք, երբ տալիսամանակ տրվին Բօսնի ներկայացումները քննարկ կանանց արկները և երգում էր իր անհղին, զարհուրելի ձայնով...

Ուրիշ ինչ կար թիֆլիսում, որ արժանի լինէր ուշադրութեան,—ոչինչ: Փողոցներում աւազակութիւններ էին պատահում, ինչպէս միշտ, թիֆլիսի Գուման իր նիստերում երկար ու բարակ վիճում էր, դատում էր թէ ինչպէս այս և այն բարեկարգութիւն կամ վերանորոգութիւն պէտք է մտցնել քաղաքում, և միշտ վերջ էր դնում իր վիճարկութիւններին նորանով, որ յայտնում էր թէ փող չունի այս կամ այն իրադրութեան համար: Մեր Գումային առաջարկութիւն անողը պէտք է մէկ բան խմանայ՝ եթէ նրա առաջարկութեան հետ կապված են որ և է ծախսեր, հաստատ խմայէք որ առաջարկութիւնը չի ընդունվի... Բայց եթէ առաջարկութիւնը կատարելու համար, հարկաւոր չէ ծախսել ոչ մի կօպէկ,—այն ժամանակ Գուման կընդունէ ձեր առաջարկութիւնը մեծ չնորսակաւորութեամբ... Եւ ուրիշ ինչ բան է պատահել թիֆլիսում...

ների ժողովը կընար իշխանին, որի նշանակութեան հաստատելը կարկած կը լինի Թիւրքիայից և եւրոպական պետութիւններից: Այն տուրքը որ Բոլորայի կը տայ Թիւրքիային, հաւասար կը լինի այդ նահանգից ստացվող այժմեան զուտ արդիւնքին: Ռուսաց յանձնաժողովը կը հսկէ մի տարկայ ընթացքում Բոլորայի կառավարութեան վրա: Այդ ժամանակամիջոցում Բոլորայի մէջ 50,000 ուսուց զօրք կը կանգնի: Պօղոսիցա և Անտիկարի միանում են Չերնօգորիային, որ ստանում է նոյնպէս և այլ մի քանի կտոր երկրներ հիւսիս արեւելից և արեւմուտքից: Ռուսաստանին իրաւունք է ձանաչել Կորսովայի Բուկինային տալ Բէսարաբիայի փոխարէն: Սերբիան նշանաւոր կերպով ընդարձակվում է Բօսնիայի կողմը: Սերբիայի կազմակերպութիւնը նոյն է մնում: Ներդնների միջով անցնել արգելվում է բոլոր պատերազմական նաւերին, բացի առանձին անհրաժեշտ դէպքերից: Առեւտրական նաւազնացութիւնը անպայման ազատ է յայտնվում, մինչև անգամ պատերազմի ժամանակ: Ռուսաստանի վարձատրութիւնը նշանակվում է 1400 միլիոն ռուբլ, որ գումարը ծածկելու համար Թիւրքիան զեծանում է Ռուսաստանին Բաթում, Վարս, Արդահան, Բայազէթ և նրանց մէջ գտնվող հողի տարածութիւնը, նոյնպէս վեց զրահաւոր նաւեր Ռուսաստանի ընտրութեամբ: Բացի սրանից Թիւրքիան վճարում է Ռուսաստանին 40 միլիոն ֆունտ ստերլինգ օրիգինալներով, որոնց հանդէսն տոկոսները ապահովում են Բոլորայի սուրբով Նիկիտայի հարկերով, Անատոլիայի արդիւնքներով, և Հերակլիայի հանքերով: Մնացած 10 միլիոն ռուբլ վճարվում է անմիջապէս և գործ է դրվում Վ. Պօլսի մէջ գտնվող ուսուց հպատակների վարձատրութեան համար, և ի նպատակ նրանց հիմնարկութիւններին, նոյնպէս ուսուց ձեռքբերում գտնվող Թիւրքաց օրիգինալների վճարման, թիւրք գերիներին պահպանելու ծախսերի և Դունայ գետի Սուլինա կոչված բերանը ուղղելու համար: Հաշտութիւնը ստորագրված կը լինի Սան-Ստեֆանօյի մէջ, որտեղ ուսանելը կը մտնեն Բ. Դրան համաձայնութեամբ:

Ոչինչ որ արժանի լինէր նկարագրել ֆելիս տօնում:

Ամեն տեղ մեռելութիւն:

Վերջացնում եմ ֆելիստօն ընթերցողին երկու բան պատմելով ազգային կեանքից: Մօղոկում հայոց հասարակութիւնը այնքան լուսաւորվել է որ այժմ էլ ուրիշ բան չունի անելու, եթէ ոչ զուարճանալ և ուրախ անցկացնել իր ժամանակը: Հասարակութիւնը հազարներ է ծախում կլուր բացանելու համար և մեծ քանակութեամբ խաղալու թուղթ է բերել տալիս...

Ահա հայութիւնը...

Ուրիշ բան պատմեմ:

Մի հայ կաթօղիկ պարոն, այն օրից երբ «Մըշակը» ամենօրեալ դարձաւ, կանոնաւոր կերպով առնում էր մեր համարները հատով և մեծ հետաքրքրութեամբ կարդում էր:

Յանկարծ մեր լրագրի № 22-ի մէջ նա լարդում է Պիտ ԼԻ-որդ պապի կենսագրութեան առաջին մասը: Եւ ինչ էք կարծում, ինչ է անում մեր հայ-կաթօղիկ պարոնը—նա միւս օրից դադարեցնում է «Մշակի» հատով առնելը և գրվում է մի ուրիշ հայ լրագրին ասելով՝ «Եթէ «Մշակի» խմբագիրը ինչօք մարդ է, նա այդ տեսակ բան չը պէտք է գրէր...»

Ընթերցող, հիմա ինչ անենք՝ մենք դադարենք Պիտ ԼԻ-որդի և նրա նմանների վրա գրելը, թէ կորցնենք մեր բոլոր հայ-կաթօղիկ բաժանորդներին...

Գուր զննեցէք:

Աւագի

